

M. Carme Junyent (ed.)

Som dones, som lingüistes, som moltes i diem prou.

**Prou textos incoherents
i confusos. Canviem el món i
canviarà la llengua**

E Eumo
Editorial

Sumari

DEBATRE (EN)RAONADAMENT, M. Teresa Cabré	13
INTRODUCCIÓ, M. Carme Junyent	17

D'ON VENIM?

1. Quan es capgiren els objectius, Montserrat Sendra i Rovira	41
2. Quan el llenguatge no és sexista i quan sí que ho és, Neus Nogué Serrano	44
3. La querella de les llengües, Maria Lacueva Lorenz	47
4. El principi de Fermat, Mireia Farrús	50
5. Sobre el llenguatge i el sexisme: qüestió de grisos, Ona Domènech Bagaria	52
6. La confusió original, Montserrat Cortès-Colomé	56
7. El llenguatge inclusiu i el canvi lingüístic, Raquel Casesnoves Ferrer	59
8. Una mirada polièdrica sobre una situació sense resoldre, Marina Casadellà	62
9. En totes les parts m'ascla, Maria Callís Cabrera	65

L'ENSENYAMENT I L'EDUCACIÓ

10. Sexista, el català o la societat?, Elisabet Vila Borrellas	69
11. Me'n sento culpable i això que parlo normal, Carme Vilà i Comajóan	72

12. Balèria i els terratinents i les terratinents, Maria del Mar Vanrell	75
13. Mirar el llenguatge inclusiu des de la interacció, Júlia Llompart Esbert	78
14. Professors, visibilitzem el masculí plural, Alba Granell Rosich	81
15. Els arbres no ens deixen veure el bosc, Carla González Collantes	84
16. El problema de l'escriptor i el lector, Laura Gomara	87
17. Els científics i les científiques o simplement els científics? Tot depèn del context!, Rosa Estopà	90
18. «Els alumnes i alumnes»: desdoble, desdoble, que la llengua maltractarem, Laia Cutillas i Alberich	93
19. El persó, the sun i la infanta, Mariona Casas i Deseuras	95
20. Pares i mares, nadons i «nadones», marrecs i «marreques», M. Carme Bernal Creus	98
21. El llenguatge no sexista: un parany?, Mònica Barrieras Angàs	102

LA UNIVERSITAT

22. Navegar en el «llenguatge inclusiu» institucional: una mirada crítica des de l'antropologia lingüística, Maria Sabaté-Dalmau	107
23. Cal despertar consciències, la llengua ja ens ofereix la solució, Mariona Sabaté-Carrové	110
24. Al mig com el dijous, Marta Juncadella Fortuny	113
25. Una qüestió de fe, Carla Ferrerós Pagès	116
26. Seguir les guies d'estil o regir-se per la gramaticalitat?, Elga Cremades Cortiella	118

27. El parany del pretès llenguatge inclusiu, Montserrat Camps Gaset	121
28. Llenguatge no sexista a la universitat catalana, Ester Baiget i Bonany	124

LA TRADUCCIÓ I LA CORRECCIÓ

29. No ens salvarà la gramàtica, Dolors Udina	129
30. Els maldecaps dels desdoblements, Anna Tudela	131
31. La correcció de textos i els usos no sexistes, Eulàlia Salvat Golobardes	133
32. Les protagonistes més valentes, Alba Milà	135
33. La novaparla inclusiva, Marta Marfany	137
34. Sobre <i>mignonnes</i> i homenots, Maria-Rosa Lloret	139
35. Claus de l'ús actual del llenguatge inclusiu, Raquel Craviotto i Arnau	142
36. «Correctors d'avui: ninges del llenguatge inclusiu», Maria Camps Anglada	145
37. La llengua pot canviar la societat?, Josefina Caball	148
38. Certeses, Elisenda Bernal	150

ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

39. Llengua inclusiva: de la utopia a la distopia, Anna Vallès Anglarill	155
40. La pilota que volia ser música, Raquel Santiago Batista	158
41. Un front que ens desgasta, Maria Rodríguez Mariné	161
42. El català com un Fendi: exclusiu, especial i únic, Marta Pontnou Farré	164
43. Les bones intencions, Raïssa Martínez Vila-Abadal	166

- 44. Semblar feministes per no haver de canviar res,**
 Anna Alfonso Casals 168
- 45. Llenguatge inclusiu és dir les coses pel seu nom,**
 Ana Alarcia 171

L'ADMINISTRACIÓ

- 46. Això no va de llengua?,** Margarida Sanjaume
 Navarro 175
- 47. Una empremta de la «visibilització» de
 «les bibliotecàries» al Col·legi de Bibliotecaris
 i Documentalistes de Catalunya, avui,** Mina
 Nabona-Jassans 178
- 48. La política i la llengua no són amigues,** Lúdia
 Gil López 181

MÉS ENLLÀ DEL BINARISME

- 49. De vivències i ambivalències amb relació al gènere
 i les llengües,** Mireia Trenchs Parera 187
- 50. Quin model de llengua per als nous parlants?,**
 Anna Subarroca Admetlla 190
- 51. Ell, ella, elli,** Renée Pera Ros 193
- 52. A la recerca de la inclusivitat perduda,** Míriam
 Martín Lloret 195
- 53. El tercer gènere (gramatical),** Wendy
 Elvira-García 199
- 54. La teva incomoditat és la meva dignitat,**
 Eva J. Daussà 202

DEL DISCURS A LA CONVERSA

- 55. Altres vies,** Irene Yúfera 207
- 56. *La problema és femení,** Elisa Rosado 210
- 57. Més enllà del desdoblament: cap a una Comunicació
 Igualitària,** Estrella Montolio Duran 213

EL LÈXIC I ELS MORFEMES

58. **Ladies and Gentlemen**, Lourdes Romera
Barrios 219
59. **Senyors i senyeros: el gènere com a procés
derivatiu**, Cristina Real Puigdollers 222
60. **Gènere i sexe, encara hi ha més a dir-ne**,
Maria-Pilar Perea 225
61. **Selecció lèxica en el llenguatge políticament
correcte**, Mercè Lorente Casafont 228

LES ALTRES LLENGÜES

62. **El gènere gramatical en xinès i el seu llenguatge
inclusiu**, Xiaomeng Wang 233
63. **Una dona sorda, al natural; el gènere signat**,
Marta Vinardell-Maristany 236
64. **El gènere gramatical femení analitzat des
de la perspectiva de la lingüística indoeuropea**,
Mariona Vernet i Pons 240
65. **El llenguatge políticament correcte és sexista:
la fal·làcia referencialista**, Joana Rosselló 244
66. **Gènere, cognició, i altres perills**, Clàudia
Pons-Moll 246
67. **El gènere en suahili**, M. Carme Junyent 249
68. **Mort i vida estan en mans de la llengua
(Proverbis 18,21)**, Ana María Bejarano 251
69. **El biaix europeu**, Maria Bardají i Farré 253
70. **Filigranes amb el gènere**, Itziar Aduriz Agirre 255

El resultat

En aquest llibre hi participen 70 dones que han fet aportacions molt diverses; contra el que es podria esperar —i moltes temien— amb prou feines hi ha repeticions. En els casos que han optat per la mateixa orientació, els enfocaments són molt diversos. He fet un agrupament per temes tan aleatori com qualsevol altre, perquè gairebé totes tracten aspectes diversos de la qüestió.

En el primer apartat, *D'on venim?*, hi ha inclosos els articles que han fet un enfocament general, una mena d'estat de la qüestió, que és una introducció immillorable en el sentit que clarifica tant conceptes com malentesos i ens orienta. Les autores (Montserrat Sendra i Rovira, Neus Nogué Serano, Maria Lacueva Lorenz, Mireia Farrús, Ona Domènech Bagaria, Montserrat Cortès-Colomé, Raquel Casesnoves Ferrer, Marina Casadellà i Maria Callís Cabrera) ens posen en antecedents d'aspectes i mancances tan rellevants com la importància de l'anàlisi del discurs, la confusió sexe-gènere, el biaix de les guies i fins i tot els antecedents històrics de la qüestió.

El món de l'ensenyament té múltiples vessants, des de la formació d'alumnes a tots els nivells fins a la mateixa formació de mestres, però també l'adquisició, l'escriptura creativa, la relació de la qüestió amb el feminisme o la mateixa responsabilitat dels lingüistes. Elisabet Vila Borrellas, Carme Vilà i Comajoan, Maria del Mar Vanrell, Júlia Llompart Esbert, Alba Granell Rosich, Carla González Collantes, Laura Gómara, Rosa Estopà, Laia Cutillas i Alberich, Mariona Casas i Deseuras, M. Carme Bernal Creus i Mònica Barrieras Angàs ens expliquen com enfoquen elles la qüestió en la seva pràctica professional, i també els efectes d'aquestes propostes que

poden observar en els alumnes. A més a més, hi trobareu solucions a les qüestions ambigües o incoherències a què ens precipiten algunes propostes.

Sense sortir del món de l'ensenyament, la universitat és un àmbit específic on les directrius del políticament correcte han passat per sobre del propi coneixement que genera. Des de les universitats es fan recomanacions forassenyades, es construeix un discurs intel·ligible i, a més, s'imposa. Les autores dels articles d'aquest apartat desemmascaren aquestes pràctiques i ens fan veure com, massa sovint, només serveixen per perpetuar els comportaments que fomenten la desigualtat. Maria Sabaté-Dalmau, Mariona Sabaté-Carrové, Marta Juncadella Fortuny, Carla Ferrerós Pagès, Elga Cremades Cortiella, Montserrat Camps Gaset i Ester Baiget i Bonany aporten prou elements com per adonar-nos que, en aquesta qüestió si més no, la institució s'ha conformat amb acceptar directrius sense gaire fonament i no ha proposat una reflexió seriosa, que és el que convé. No m'agradaria pensar que això ha anat així perquè, com que és una qüestió de dones, no cal que ens hi atabalem.

La correcció de textos i, especialment, la traducció són dos dels àmbits on més s'han viscut, i patit, les contradiccions que provoca tot plegat. D'una banda, perquè no és rar haver de seguir normes incompatibles amb el criteri professional i, d'altra banda, perquè es fa difícil la producció de textos amb coherència textual quan s'han de seguir directrius que no tenen en compte el funcionament de la llengua. La traducció ens acarà amb aquests conflictes perquè ens permet una mirada especular. El traductor és alhora intermediari i intèrpret i, si ja és difícil aquesta tasca quan es tracta d'una relació autor-traductor, l'afegit de normes artificials la pot convertir en una missió impossible. Dolors Udina, Anna Tudela, Eulàlia Salvat Golobardes, Alba Milà, Marta Marfany,

Maria-Rosa Lloret, Raquel Craviotto i Arnau, Maria Camps Anglada, Josefina Caball i Elisenda Bernal ens expliquen les dificultats de «parlar per boca d'altri», ja sigui corregint o traduïnt, en aquestes qüestions.

El món de la informació, l'opinió o l'entreteniment sembla que, de moment, ha quedat força al marge de la qüestió del gènere, segurament pel que dèiem abans que els mitjans no són el millor lloc per posar obstacles a la comunicació. Potser és justament aquí on les qüestions de biaix es fan més explícites, perquè ja no és una qüestió de gramàtica sinó de discurs i, a vegades, de «visió mascla del món». Potser també per això destaquen els problemes d'intel·ligibilitat que creen les propostes «no sexistes» o inclusives. Anna Vallès Anglarill, Raquel Santiago Batista, Maria Rodríguez Marín, Marta Pontnou Farré, Raïssa Martínez Vila-Abadal, Anna Alfonso Casals i Ana Alarcia fan totes una reflexió que, des del seu àmbit professional, les porta a altres àmbits de la vida quotidiana, en alguns casos els fills, on es veu fins a quin punt aquestes propostes estan desestabilitzant els coneixements gramaticals de la canalla.

Quan vaig pensar en aquest llibre, vaig pensar molt especialment en un àmbit que em sembla bastant preocupant: l'administració. Algunes de les autores del llibre mencionen el fet que els canvis que es proposen són canvis des de dalt i, pel que sembla, «a dalt» no entenen que no és el mateix manipular la gramàtica que decidir si s'eliminen o no els diacrítics, o si es conserva o no una hac o si tal cosa s'ha d'escriure amb majúscula o amb minúscula. El cas és que, tot i la incapacitat manifesta d'entendre el fenomen, els polítics es compten entre els principals difusors d'aquest «llenguatge» i, amb els anys, hem anat veient com es convertien en il·legibles des d'estatuts d'associacions fins a l'Estatut de Catalunya, passant pels

comunicats, discursos, lleis que s'aproven al Parlament, etc. La veritat és que, ara com ara, si ens prenem al peu de la lletra molts d'aquests textos, les dones en sortim molt malparades. Llançar-se alegrement a modificar textos amb un procediment manifestament insostenible té un cost, i tant de bo no l'haguem de pagar mai. Però el problema amb aquestes modificacions des de dalt és que qui les imposa té poder. Un poder que podria tenir el coratge de plantar-se i dir que no a propostes forassenyades, però no ho fa. Al capdavant és més fàcil passar per feminista estrafent les llengües que proposant canvis reals i assumint-ne les conseqüències. Però aquest poder també es manifesta en la repressió de la dissidència. Per a aquest apartat havia convidat grans professionals que conec de fa temps i que esperava que fessin aportacions molt rellevants, però és l'àmbit on he tingut més negatives. Per això haig d'agrair especialment a Margarida Sanjaume Navarro, Mina Nabona-Jassans i Lúdia Gil López que hagin acceptat la invitació a participar en aquest projecte. Els agraeixo també el testimoni i la responsabilitat; al capdavant, són la veu de molts silencis.

Un col·lectiu que no podia ser silenciats és l'LGTBI+. La veritat és que em feia certa basarda cercar col·laboradores basant-me en el criteri del sexe de la persona que desitgen perquè no deixa d'anar contra la meua idea que visibilitzar és marcar, però era evident que tenen coses a dir i, per tant, en vaig convidar unes quantes, però elles van triar el tema. Per tant, aquest apartat no és de persones LGTBI+, sinó d'autores que han abordat el tema. M'he guiat pel que deien i no per qui eren, així que, com dirien en castellà, *no son todas las que están ni están todas las que son*, però en altres apartats també hi ha veus del col·lectiu. Mireia Trenchs Parera, Anna Subarroca Admetlla, Renée Pera Ros, Míriam Martín Lloret, Wendy Elvira-García i Eva J. Daussà aborden totes la qüestió

del gènere més enllà del binarisme perquè, i aquest és un altre dels temes recurrents en aquest llibre, els desdoblaments han acabat fomentant el binarisme i imposant una visió on o ets home o ets dona i, si no, no hi ha espai per a tu.

Un altre apartat que ha quedat migrat, tot i ser el que tenia la meva prioritat, és el que engloba les aportacions que parteixen de l'anàlisi del discurs i no de la gramàtica. Aquí no és per por que hi ha hagut negatives sinó per feina. I em sap greu perquè és urgent que tots plegats comencem a diferenciar el que és essencial del que no i les coses que realment es poden canviar de les que no. Irene Yúfera, Elisa Rosado i Estrella Montolio Duran fan aportacions que il·luminen la qüestió. No són les úniques perquè altres autores també hi fan referència —ja he dit que moltes idees floten per diversos treballs. En qualsevol cas, si algú es vol prendre seriosament aquesta qüestió, que facin cas de les propostes que incideixen en el discurs i no en els morfemes.

Dels morfemes, se n'ocupen les autores dels articles de l'apartat de llengua. Naturalment, de llengua, se'n parla en tots els articles, però en el cas de Lourdes Romera Barrios, Cristina Real Puigdollers, Maria-Pilar Perea i Mercè Lorente Casafont se centren específicament en el lèxic i la morfologia, i expliquen amb claredat per què els desdoblaments, a més d'inútils, són una proposta insostenible.

Sempre he pensat que a les propostes de llengua no sexista o inclusiva els faltava perspectiva. Si tinguéssim en compte que la categoria gènere com a sistema de classificació dels substantius és clarament minoritària en les llengües del món i el gènere tal com l'entenem nosaltres (classificació dels substantius en masculí, femení, neutre...) és clarament residual i, en canvi, el masclisme és universal, potser hauríem entès abans que, la solució, l'havíem d'anar a cercar a una altra banda.

Les autores d'aquest apartat comenten aspectes de la llengua inclusiva en llengües molt diferents i fan un recorregut prou suggestiu que ens hauria de fer reflexionar a tots: Xiaomeng Wang (xinès), Marta Vinardell-Maristany (llengua de signes catalana), Mariona Vernet i Pons (indoeuropeu), Joana Roselló (anglès), Clàudia Pons-Moll (germàniques, semítiques i ugrofineses), Ana María Bejarano (hebreu), Maria Bardají i Farré (austronèsiques), Itziar Aduriz Agirre (euskera) i jo mateixa (nigerocongolese).

Tal com he dit, la classificació per temes dels articles és aleatòria. En tots es tracten temes diversos i, per tant, es podrien ajuntar amb d'altres, però ja sabem que, quan triem, sempre excloem altres possibilitats. Aquestes possibilitats, les deixo al lector, que podrà fer la seva tria, tot i que no serà fàcil perquè, cadascun a la seva manera, tots els articles d'aquest llibre són fonamentals. Més enllà de les capçaleres, hi ha idees força recurrents que van apareixent aquí i allà. Segurament, la idea més freqüent és la de «cortina de fum», la percepció que tot això de la llengua inclusiva és una manera de distreure'ns o de crear la impressió que les institucions estan treballant per la igualtat sense que, en realitat, ningú estigui fent canvis en profunditat. Dit en altres paraules, que la «revolució institucional» és, en realitat, una estafa institucional.

Una altra qüestió que va sorgint aquí i allà és si la llengua configura la realitat. Hi ha qui creu que sí però, en general, predomina la idea que és la llengua que s'adapta als canvis socials. Relacionats amb aquesta idea, hi ha un parell d'arguments que són inevitables des del punt de vista lingüístic: d'una banda, la confusió entre gènere i sexe i, d'altra banda, la falsa correlació entre el gènere gramatical i el sexisme. Com algunes autores comenten, segurament el problema rau en el fet que hem etiquetat com a «femení» un gènere que inclou des de les

panteres fins a les parelles, passant per tota mena d'estrís, elements abstractes, etc., que és evident que no tenen res a veure amb el sexe. A més, el gènere és un tret absent en la immensa majoria de llengües del món, i això és difícilment correlacionable amb l'omnipresència de la desigualtat entre homes i dones.

El foment de l'ús de formes desdobladades ha tingut, almenys, tres efectes negatius. En primer lloc, la potenciació del binarisme: en negar la condició d'inclusiu del gènere no marcat s'ha promogut la percepció que homes i dones són diferents i que, a més, són les dues úniques categories de la classe dels humans. Per això, quan els no binaris han reclamat el seu lloc, la cosa no ha quedat en la reivindicació d'un pronom específic, sinó que també ha portat a noves concordances. Aquí potser cal fer un recordatori: quan parlem de gènere, parlem d'un sistema de classificació dels substantius que es manifesta en les concordances. Els pronoms no tenen marca de gènere, són díctics. Atès que l'anglès és la llengua font de totes aquestes propostes, hauríem de tenir present que, en aquesta llengua, canviar el significat d'un pronom o fins i tot inventar-ne un de nou no afecta gens la gramàtica de la llengua. Aquest no és el cas de les llengües romàniques ni, és clar, del català. El segon efecte negatiu que es comenta és la incoherència textual que resulta de l'aplicació d'un model insostenible. En un dels debats de la investidura el president Aragonès va mencionar «els exiliats i les exiliades i els presos polítics». Molt bé, tots podem entendre que Carme Forcadell i Dolors Bassa estan incloses en els «presos»; però, si primer ha esmentat «els exiliats i les exiliades», també tenim el dret de creure que les exclou. Al cap i a la fi, és ell qui ha optat per desdoblar i, en un discurs en seu parlamentària, hem de suposar que no es diuen coses a la babalà. També podrien argumentar que l'oralitat pot traïr la voluntat inclusiva del president, però aleshores

ens trobem que a l'Article 68 de l'Estatut de Catalunya s'hi pot llegir: «El govern es compon del president o presidenta de la Generalitat, el conseller primer o consellera primera, si escau, i els consellers».

No voldria donar idees, però, si algú s'oposa al fet que les dones siguin conselleres, ho pot defensar amb l'Estatut a la mà. Finalment, l'altre efecte negatiu que es destaca de l'ús indiscriminat de desdoblaments és que n'acaben sortint textos pràcticament inintel·ligibles on el missatge es dilueix en un aiguabarreig i al final no saps si parlen de tothom, només dels homes, només de les dones o ves a saber. I això ens afecta a tots. Seria trist que, com a França, hagués de ser un ministre qui hi acabés posant ordre. En qualsevol cas, no sembla que, de la conselleria que més promou el desgavell, n'hagi de sortir la solució; però, ja ho he dit abans, planyo els que ara han d'explicar les concordances a les classes de llengua.

A banda de les mencionades, una altra idea recurrent en els articles és que no estem davant d'un canvi natural, que és el que fa la llengua per adaptar-se a noves situacions, sinó davant d'un canvi induït, un canvi imposat des de dalt. El més trist és que els que l'imposen es deuen sentir molt igualitaris i respectuosos amb les dones. Tant, que ni tan sols ens deixen decidir que nosaltres no, no volem ser dictadors que manipulen la llengua per manipular-nos nosaltres, no volem ser víctimes de l'arbitrarietat dels que fan i desfan en una cosa que és patrimoni de tots: la llengua.

El conte de la gerenta

Quan ja havia projectat aquest llibre, la Universitat de Barcelona va fer un tuit informant-nos que «Cal dir *gerenta* de la